

Umjetnički obrt i djelo Jurja Dalmatinca

Izvorni znanstveni rad

Umjetnički obrt u dalmatinskim gradovima razvijao se zajedno s djelatnošću kipara, slikara i graditelja, pa sačuvani arhivski spisi otkrivaju njihova imena i djela koja su stvarali u svojim radionicama. Zbog krhkosti materijala i nepažnje kasnijih pokoljenja tek manji dio tvorevina zlatara, drvorezbara, staklara, veziljaca i ostalih majstora najraznovrsnijih upotrebnih predmeta sačuvao se do naših dana.

I dok su se crkveni predmeti nešto više sačuvali, kuće su izgubile svoj namještaj, posude, tkanine i ostale predmete, koje danas nalazimo zapisane u ponekom inventaru kuće i oporuci, ili su uklesani i naslikani na djelima domaćih majstora.

U radionicama Šibenika, Splita, Zadra, Dubrovnika i Paga — gradova u kojima je Juraj Dalmatinac ostavio svoja djela — izrađivali su se raznovrsni predmeti umjetničkog obrta, a o toj djelatnosti govore sačuvani zapisi. Zlatari su izrađivali raznovrsne crkvene predmete, kao što su kaleži, križevi, moćnici, tamjanice, pokaznice, kovali su srebrne reljefe svetačkih likova, nakit, pojaseve, pribor za jelo, zdjelice, čaše, vrčeve, posude za umivanje i ukrašavali ih gorskim kristalom, različitim kamenjem, staklenim pastama, emajlom i biserom.¹ Majstori oružja kovali su sablje i okivali ih srebrom, izrađivali štitove, lijevali topove i drugo oružje.² Kovači su kovali brave, ključeve, kucala za kućna vrata, ukrašavali škrinje; kotlari su izrađivali bakrene posude, kositari lijevali zvona i sitne predmete: tanjure, čaše, mužare, vrčeve;³ drvorezbari i drvodjelci djeljali su skulpture, rezbarili korska sjedala, namještaj, škrinje, okvire za slike i poliptihe, oltare, grede i stropove u unutrašnjosti kuća;⁴ staklari su izrađivali predmete od stakla,⁵ veziljci vezli misnu odjeću, plašteve i haljine stanovnicima dalmatinskih gradova.⁶ Djelovali su još i lončari, knjigoveže, majstori za izradu zavjesa.⁷

Tako se u vrijeme Jurjeva boravka u Šibeniku spominju zlatari: Šimun Nikolin godine 1442, Ivan Priluković godine 1444, Karlo Šimunov iz Vicenze 1447, Biloslav Gruban i Stjepan Ivanov 1448, Marin Franin i Petar Hremković 1449, Donat Ivanov i Ivan Albertov Zadrani 1450, Bartul Domankuše Barnabe, koji je 1432. učio zanat u Zadru kod zlatara Petra Rankulina, Ivan Vrančić i Šimun Šišgorić 1452, Petar Skočibuha 1463, Bartul Antuna iz Piacenze 1468, Petar Matov, čiji je sin Stjepan učio zanat kod zadarskog draguljara Zanzala Matovog 1471, i Andrija Vuković iz Splita godine 1474.

Isto se tako sačuvalo i nekoliko podataka o djelatnosti šibenskih zlatara. Tako se 1448. Trogirani Matij Pomenić obvezao da će za bratovštinu sv. Ivana na Brdu skovati srebrno pozlačeno raspelo, a zatim 1477. srebrni kadionik za bratovštinu Gospe od Kaštela. Njegov brat Šimun skovao je 1442. kalež za istu bratovštinu, koja se nalazila u crkvi sv. Grisogona. Godine 1436. skovali su Ivan i Nikola Punković križ od trideset i sedam unča srebra, a njihova se djelatnost spominje u Šibeniku sve do 1465. Iz Klisa je stigao u Šibenik zlatar Juraj Grubanov koji se 1444. obvezao da će za bratovštinu sv. Duha skovati raspelo, Petar Matijević, zajedno s Petrom Lukinim iz Splita, 1453. raspelo s reljefnim likovima svetaca, a Ivan Tomin Pelegrin sklopio je 1470. ugovor s Martinom Tomaševićem da će mu načiniti reljef sv. Mihovila i četiri evanđelista za korice knjige.⁸

U notarskim spisima spominje se i nekoliko drvorezbara i drvodjelaca. Jedan od najistaknutijih drvorezbara XV stoljeća u Dalmaciji Juraj Petrović izdjeljao je, vjerojatno godine 1441, u Šibeniku kip sv. Ivana i Bogorodice, a 1455. veliko raspelo za stolnu crkvu. Godine 1449. obvezao se splitski drvorezbar Antun da će izraditi drvene ukrasne dijelove za poliptih koji je naslikao slikar Dujam Vušković za šibensku stolnu crkvu. U Šibeniku djeluju u XV stoljeću i dva hvarska drvodjelca, i to Grgur Smilović godine 1448. i Pavao iz Staroga Grada, koji se spominje 1470. i 1472. Oko polovice XV stoljeća u popisu bratima bratovštine sv. Ivana spominju se drvodjelci Mihovil, Toma Mandičić, Ivan Obertić, Mate Radeljić, već spomenuti Smilović, Stipan, Martin Suremetić, Vukšić i Cvitan.⁹

Od ostalih zanatlija poznati su još kovači i sabljari: Grgur Blažev, Cvitan, Dragan, Jakov, Jadrig, Martin, Petar Radojević, Šimun, Stanić, Mate Štitarić, Stojan, Tomo, Vukoslav i Ostoja iz Trogira.¹⁰

U vrijeme Jurjeva boravka i rada u Splitu poznata su imena i djelatnost više zlatara. Npr. godine 1444. spominje se Marin Ravaković, čiji je sin Nikola učio zanat kod slikara Antuna Restinovića, 1447. Petar Hraniković, Matov Jurjev, koji se zatim spominje i na radu u Zadru, Niko Florijev, koji je 1449. primio učenika Grgura Grubišića, Vuk sa svojim učenikom Vukotom Hrvatinčićem iz Poljica, koji je 1447. za oltar sv. Arnira oporučno ostavio pozlačeni kalež, Vlatko Sanković Petkov, poznat po izradi pojaseva, Nikola Radaković iz Bara, Milun i drugi.

1. Split, oltar sv. Staša, detalj

Poznato je i nekoliko arhivskih podataka o njihovim djelima, iako se nijedan sačuvani predmet ne može u to vrijeme vezati uz neko ime splitskih zlatara. Godine 1444. obvezao se zlatar Petar Petković da će skovati srebrni procesijski križ za crkvu u Humcu na otoku Braču, a 1449. Petar Girica srebrni tabernakul za stolnu crkvu u Splitu.¹¹

Arhivska građa otkriva isto tako i djelatnost splitskih drvorezbara. Godine 1445. spominje se na radu u Splitu Ivan Budislavić, majstor korskih sjedala u trogirskoj stolnoj crkvi, oko polovice stoljeća Antun, već spomenuti suradnik slikara Dujma Vuškovića, Antun Carević, a najistaknutija ličnost bio je svakako Juraj Petrović koji je baš tih godina, kad je Juraj Dalmatinac radio u Splitu, bio prokurator kaptola. Uz već spomenuta njegova djela u Šibeniku i u splitskoj stolnoj crkvi čuva se njegovo drveno raspelo.¹²

Oko polovice XV stoljeća i u Zadru djeluju brojni zlatari. Npr., godine 1441. spominje se Juraj Paparčić,

1443. Jakov Vukašinov, koji ima učenika Donata Petrovića, 1444. Andrija Jurja Mojsijeva, Jakov Martinušević, Martin Pavlov zvan Stampan, koji se 1478. spominje i na radu u Mlecima, Paskvalin Bogoslavljić iz Dubrovnika i Ivan Seplunčić, 1451. Jakov Livačić i Marko Matijević, 1453. Nikola Ivanov, 1455. Nikola Vladčić Jurjev iz Knina i drugi.

Godine 1444. obvezao se zadarski zlatar Toma Stojanov da će Mlečaninu Tomu Venieru skovati dvije srebrne zdjele, a Dujam Ivanov Matafarčić križ za bratovštinu zadarskih kovača i 1442. godine križ za franjevački samostan u Pagu. U župskoj crkvi u Pagu čuva se gotički srebrni križ, koji bi se prema tom podatku možda mogao pripisati majstoru Dujmu. Godine 1447. obvezao se i Juraj Ratkov da će skovati srebrni križ za bratovštinu zadarskih pomoraca.¹³

Brojni sačuvani srebrni i pozlačeni predmeti i više imena domaćih majstora u Zadru, koje su otkrili arhivski spisi, dokaz su da je zlatarstvo bilo vrlo razvijen

obrt. Unatoč tome, nemoguće je povezati pojedina djela uz imena tih majstora, kao što je nemoguće utvrditi, osim malobrojnih djela, i točnu godinu njihove izradbe. Jedan je od tih datiranih predmeta bogato ukrašeni gotički štap biskupa Mafea Valareza iz godine 1460; na poziv toga biskupa upravo je Juraj i došao u Zadar.¹⁴

Iako su najznačajniji drvorezbarski radovi nastali u Zadru prije Jurjeva povratka u rodni grad, oko polovice stoljeća spominje se nekoliko drvorezbara: svećenik Radmil, Vid, sin zadarskog krojača Jakova Riza, koji je 1453. godine primio učenika Blaža Otešića, Karlo Grhurov Zuminić, Šimun Bilšić, Juraj Vidulić i drugi.¹⁵

Juraj je primljen u službu Dubrovačke Republike godine 1464. i najvjerojatnije se zadržao do 1466, pa se u to vrijeme sretao i s majstorima umjetničkog obrta koji su tada u gradu djelovali i imali svoje radionice. U Dubrovniku se zacijelo susreo i s istaknutim zlatarom i medaljarom Pavkom Antojevićem, poznatim u susjednoj Italiji kao Pavao Dubrovčanin. On se u rodni grad vratio oko godine 1461, pa ga se otada susreće u više isprava, a posebno 1463. kad je radio na oštećenom Kneževu dvoru i bio konzultiran pri gradnji zidina. Tih godina spominje se u dokumentima djelatnost zlatara Ivana Progonovića iz Novog Brda, koji je u svojoj dubrovačkoj radionici izrađivao najrazličitije predmete od plemenitih kovina, ukrašavao ih emajlom i raznovrsnim kamenjem. Zatim se još spominju Martin Živković, Matko Petković, Pavle Antuna Bogičević, Pasko Stoičinović, Paskvalin Pribešin, koji je odlazio i na rad u Mletke, Vokan Dobrojević i drugi. U to vrijeme poznata je i djelatnost draguljara Vachtera Ram-

bota iz Bruggesa; njegov se nakit i pojasevi ukrašeni draguljima spominju godine 1466. među dragocjenostima bosanskog hercega Stjepana Kosače što ih je pohranio u Dubrovniku.

Sačuvalo se i nekoliko srebrnih predmeta dubrovačkih zlatara, sa žigom Dubrovačke Republike, koji se stilski mogu datirati u drugu polovicu XV stoljeća i na kojima se već u to vrijeme miješaju gotički i renesansni ukrasi. Dubrovački su zlatari, prema sačuvanim ugovorima i popisima predmeta, kovali za crkve moćnike, kaleže, križeve, korice za knjige i ostale liturgijske predmete; za privatnike, a i potrebe Republike, nakit, ukrase za odjeću, oružje, stolni pribor, tanjure, zdjele, posude za umivanje, čaše, vrčeve, zavjetne pločice.¹⁶

Dubrovački drvorezbari i drvodjelci djeljali su okvire za slike i poliptihe, korska sjedala, klupe, krevete, stropove, vrata i druge predmete, a najčešće škrinje, taj nezamjenljivi ukras i potrebu svake gotičke kuće. Tih godina u Dubrovniku se spominju Radić Budislavić, Paskoje Radičević koji se godine 1465. obvezao da će napraviti jednu škrinju i sam je oslikati, Ivan Volcio i drugi.¹⁷

U inventarima kuća, popisima miraza i oporukama spominju se zlatom vezeni zastori, oslikane škrinje, kreveti, sjedalice, stolovi, pokrivači, sagovi, različiti metalni predmeti, srebrni pribor za jelo, zdjele, poslužavnici, nakit i odjeća. Svi se ti predmeti više-manje spominju u Zadru, Šibeniku, Splitu i Dubrovniku,¹⁸ ali se, na žalost, do naših dana gotovo i nisu sačuvali. Sačuvala se tek poneka škrinja, srebrna zdjela, ulomak keramike, otkriven arheološkim iskopavanjima u Zadru, Šibeniku i Splitu,¹⁹ te uvezi knjiga. Koliko su god ti po-

2. Kaštel-Sučurac, oltar sv. Arnira, detalj

4. Kaštel-Sučurac, oltar sv. Arnira, detalj

3. Ancona, S. Agostino, luneta

daci malobrojni i često šturi, ipak nam djelomično osvjetljavaju sredinu u kojoj je Juraj živio i stvarao, jer je upravo bogatstvo tih predmeta donekle odraz ekonomskih i kulturnih prilika sredina koje su nastojale svoje gradove ukrasiti djelima takva umjetnika.

Neke od predmeta umjetničkog obrta i sam je Juraj prikazao na svojim djelima. Jastuk, sastavni dio postelje, Juraj je stavio pod glavu i noge mrtvih tijela Arnira, Staša i biskupa Jurja Šizgorića. Oni su na uglovima ukrašeni resama, a posebno su značajna dva jastuka pod glavom i jedan pod nogama sv. Staša u splitskoj katedrali, ukrašeni na rubovima geometrijskim ukrasom, zacijelo vezom, jer je poznato iz arhivskih spisa da su domaći veziljci, osim misnih odjeća, vezli pokrivače, plašteve pa i jastuke. Jastuci sa svilenim ili zlatnim resama spominju se i u popisima kuća, a da bi nam predodžba o njima bila potpunija, nalazimo ih i na slikama Jurjevih suvremenika slikara.²⁰

Isto tako svilenim resama ukraasio je odjeću biskupa i kip sv. Vlahu u Dubrovniku, te prikazao ratnu opremu konjanika na loži trgovaca u Anconi. Mitra biskupa na Staševu sarkofagu nije jednostavna i glatka, nego je ukrašena ornamentalnim ukrasom.

Juraj, također, prikazuje i pojedine zlatarske predmete, kao što su: štap biskupa Šizgorića, križ uz sv. Arnira i križ u rukama biskupa na Staševu sarkofagu, prsten na Arnirovoj ruci, te svijećnjak u luneti portala sv. Augustina u Anconi, u kojoj je djelomično prikazao i jednostavnu unutrašnjost svečeve ćelije. U ćeliji je na zidu pričvršćen životinjski rog, koji je služio za tintarnicu, uza nj su i pera za pisanje, a vidi se i naslon stolice na kojoj svetac sjedi.

Posebno je prikazao uveze knjiga uz lik mrtvog biskupa Šizgorića, sv. Arnira i uz sv. Augustina u Anconi. Knjige su poredane na polici, ali je Juraj istaknuo samo njihove metalne okove, kožne i metalne kopče, a njihov izgled možemo potpuno poistovjetiti s uvezima XV stoljeća, koji su se sačuvali do naših dana u više knjižnica dalmatinskih gradova.²¹

Na Arnirovu sarkofagu prikazan je i jedan naoko neznatan predmet, ali koji ipak skromno upotpunjuje naše poznavanje kućanskih predmeta Jurjeva vremena. To je kutlača iz koje se po starom slavenskom pogrebnom običaju u spomen mrtvacu ispija vino. Obično je okruglog ili jajolika oblika s kratkom drškom, i u narodu se u upotrebi sačuvala gotovo do naših dana.

5. Šibenik, katedrala, friz glava

Slikovito je opisuje i zadarski renesansni književnik Petar Zoranić u svojim »Planinama«: »Pak kutlić jedan od tamariža prihitro udilan s četirimi midenimi ručicama, znutra loza jedna izdilana gizdavo...«²²

Iako Juraj svoje svjetovne likove odijeva u odjeću bez posebnih stilskih oznaka svoga vremena, glave na apsidi šibenske stolne crkve pokrivene su kapama, velovima i maramama više puta spomenutim uz drugu odjeću u arhivskim spisima, pa stoga i tim pojednostima možemo upotpuniti opću sliku naše kulturne prošlosti XV stoljeća.²³

Koliko je Juraj neposredno utjecao na majstore umjetničkog obrta, teško je utvrditi, jer se u čitavom XV stoljeću i na početku XVI stoljeća pojavljuju u zlatarstvu, drvorezbarstvu i na vezivu biljni i geometrijski ukrasi kojima se i on koristi na svojim djelima. Isto se tako potkraj stoljeća uz gotičke unose pomalo i renesansne oznake.

No gotički ukrasi, posebno prošupljeni zamkovi na čvorovima kaleža i moćnika, zadržali su se u dalmatinskom zlatarstvu sve do druge polovice XVI stoljeća, i to kod domaćih zlatara. To bi moglo navesti na pretpostavku da su oni još dugo bili pod snažnim utjecajem Jurjeva djela i da se gotovo čitavo XV i do polovice XVI stoljeća nisu mogli osloboditi toga utjecaja. To je slučaj sa zlatarom Pavlom Dubravčićem i njegovim štapom skovanim godine 1509. za hvarskog biskupa Pritića,²⁴ kaležem iz šibenske stolne crkve s grbom biskupa Divnića, koji je biskupovao u Ninu do 1530, moćnikom u obliku ruke iz zbirke zadarskih benediktinki, koji je dao skovati Ivan Matuleus 1558,²⁵ kaležem što ga je zadarski zlatar Mato Dragonjić,²⁶ godine 1562. skovao za splitsku plemićku obitelj Pappalica, i dr. Nasuprot tome, renesansne se umjetnine već prije toga uvoze u Dalmaciju, pa se može kao primjer uzeti pokaznica — rad mletačkog zlatara Vittoria de Angelisa — koju je 1532. darovala splitskoj stolnoj crkvi Katarina Dražojević i koja je po obliku, ukrasima i oblikovanju izrazito djelo renesansnog zlatarstva.²⁷

Iako je umjetnički obrt u dalmatinskim gradovima upravo u XV stoljeću doživio svoj najveći domet, a domaći su majstori, poznati iz arhivske građe, stvarali najrazličitije predmete, malo ih se sačuvalo do naših dana. Stoga su oni predmeti koje je Juraj svojim dlijetom oblikovao i tako ih prikazao, vrijedan doprinos poznavanju toga dijela naše kulturne baštine koja još uvijek nije dovoljno istražena.

- 1 C. Fisković: *Dubrovački zlatari od XIII do XVII stoljeća*. Starohrvatska prosvjeta, III S, sv. 1, 143—249, Zagreb 1949; I. Petricioli: *Umjetnička baština samostana sv. Marije u Zadru*. U knjizi: *Kulturna baština samostana sv. Marije u Zadru*, 90—98, Zadar 1968; *Zlato i srebro Zadra i Nina*. Predgovor M. Krleža, katalog M. Grgić, Zagreb 1972.
- 2 L. Beritić: *Dubrovačka artiljerija*, Beograd 1960.
- 3 D. Roller: *Dubrovački zanati u XV i XVI stoljeću*, Dubrovnik 1951.
- 4 C. Fisković: *Drvena gotička skulptura u Splitu*. *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, sv. LI, 208—224, Split 1940; C. Fisković: *Gotička drvena plastika u Trogiru*. Rad JAZU, knj. 275, 97—133, Zagreb 1942; I. Petricioli: *Umjetnička obrada drveta u Zadru u doba gotike*, Zagreb 1972.
- 5 V. Han: *Arhivske vesti o staklu u Dubrovniku iz XIV i prve polovine XV veka*. *Zbornik Muzeja primjenjene umjetnosti*, 15, 41—66, Beograd 1971; V. Han: *Les relations verrières entre Dubrovnik et Venise du XIVE au XVE siècle*. Extrait des Annales de 6e Congrès de l'Association Internationale pour l'Histoire de Verre, 159—167, Liège 1975; N. Bezić—Božanić: *Nekoliko podataka o primjeni gorskog kristala u Dalmaciji*. Saopćenje na simpoziju »Srednjovekovno staklo na Balkanskom poluostrvu«, Beograd 1974.
- 6 N. Bezić—Božanić: *Prilog dubrovačkom umjetničkom vezivu XVI stoljeća u Dubrovniku*. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 14, 156—164, Split 1962.
- 7 O lončarima: D. Roller: n. d., 169; K. Kovač: *Nikolaus Ragusinus und seine Zeit*. *Jahrbuch des Kunsthistorischen Institutes der K. K. Zentralkommission für Denkmalpflege* H. I—IV, 69, Beč 1917; C. Fisković: *Zadarski sredovječni majstori*, 172, Split 1959. O knjigovežama: N. Bezić—Božanić: *Prilog proučavanju umjetničkog uveza knjige u Dalmaciji*. *Zbornik Muzeja primjenjene umjetnosti*, 18, 81—90, Beograd 1974. O majstorima zavjesa: B. Krekić: *Dubrovnik i Levant (1280—1460)*. Posebna izdanja SAN, knj. CCLVI, 134, Beograd 1956, i dr.
- 8 O šibenskim zlatarima: Rukopisne bilješke don Krste Stošića, Muzej grada Šibenika; D. Frey: *Der Dom von Sebenico und sein Baumeister Giorgio Orsini*. *Jahrbuch der Kunsthistorischen Institutes der K. K. Zentral-Kommission für Denkmalpflege*, H. I—IV, 139, Beč 1913; V. Molè: *Urkunden und Regesten zur Geschichte der dalmatinischen Kunst aus dem Notariatsarchiv von Sebenico*. Isto, 145, 149, 154, Beč 1912; A. Šupuk: *Antropomimna građa XV stoljeća iz šibenskih matrikula sv. Marije i sv. Duha*. Čakavska rič 1976.
- 9 I. Fisković: *Prijedlog za kipara Jurja Petrovića*. *Peristil*, 8—9, 75—93, Zagreb 1965/1966; C. Fisković: *Hrvatski umjetnici u Mlecima*. *Mogućnosti*, god. III, br. 1, 17, Split 1956; *Isti: Ljetnikovac Hanibala Lucića u Hvaru*. *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku*, VIII—IX, 188, Dubrovnik 1960—1961.
- 10 A. Šupuk: n. d.
- 11 C. Fisković: *Nekoliko dokumenata o našim starim majstorima*. *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* LII, 194, Split 1949; *Isti: Umjetnički obrt u XV i XVI stoljeću u Splitu*. *Marulićev zbornik*, 145, 151, 153, Zagreb 1950.
- 12 C. Fisković: *Dubrovački i primorski graditelji XIII—XVI stoljeća u Srbiji, Bosni i Hercegovini*. *Peristil*, 5, 114, 115, 117, 121, 122, Zagreb 1962; D. Domanić: *Freske Dujma Vuškovića u Splitu*. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 11, 49, Split 1959; Radovi C. Fiskovića u bilj. 11.
- 13 C. Fisković, (7), 11—114, 118—120, 127—129; I. Petricioli: *Prilozi izučavanju srednjovekovnog zlatarstva u Zadru*. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, god. II, sv. 2, 135, 138, 139, Zadar 1963.
- 14 C. Fisković: *Juraj Dalmatinac*, Zagreb 1963; *Isti*, (7), 50, 51.

- 15 C. Fisković, (7), 77—90.
- 16 C. Fisković, (1), 145, 149, 162, 164—184, 188, 189, 197, 198, 202, 203, 209—212; V. Đurić: *Dubrovačka slikarska škola*, 92, 256, 293, Beograd 1964; D. Kovačević: *Trgovina u srednjovjekovnoj Bosni*, 78, 81, 82, Sarajevo 1961; Ista: *Prilog proučavanju zanatstva u srednjovjekovnoj Bosni*. Godišnjak Istorijškog društva BiH, sv. X, 286, 288, 292, 293, Sarajevo 1959.
- 17 J. Tadić: *Grada o slikarskoj školi u Dubrovniku od XIII do XVI veka*, knj. I, 229, 230, Beograd 1952; C. Fisković, (11), 200.
- 18 J. Perić: *Kuća u Šibeniku od najstarijih vremena do konca XVIII stoljeća*. Radovi Instituta JAZU u Zadru 2, 265, Zagreb 1955; V. Han: *Arhivske vesti o turskom tekstilu XV veka u Dubrovniku*. Zbornik Muzeja primenjene umetnosti 16—17, 95—98, Beograd 1972—73; C. Fisković: *Dalmatinski majstori u srednjovjekovnoj Bosni i Hercegovini*. Radovi Muzeja grada Zenice III, 186, 187, Zenica 1973; J. Tadić, (17), 228, 231, 232.
- 19 V. Han: *Umjetnička škrinja u Jugoslaviji od XIII do XIX stoljeća*. Katalog, Beograd 1960; C. Fisković, (1), 194, 195; S. Petricioli: *Iz inventara majolike u Zadru*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 15, 126—141, Split 1963; Ista: *Nekoliko primjeraka majolike iz Zadra s figuralnim motivima*. Peristil 8—9, 47—55, Zagreb 1965/1966; Ista: *Primjerci gravirane keramike XV i XVI stoljeća pronadjeni u Zadru*. Peristil 10—11, 69—78, Zagreb 1967/1968. — Godine 1974. i 1975. pri arheološkim istraživanjima u Dioklecijanovoj palači u Splitu i tvrđavi u Šibeniku nađeni su ulomci keramike XV stoljeća, ali još nisu objavljeni.
- 20 K. Prijatelj: *Studije o umjetninama u Dalmaciji II*, sl. 8, 11, Zagreb 1968.
- 21 N. Bezić-Božanić, (7), sl. 2 na str. 83.
- 22 P. Zoranić, J. Baraković: *Planine*. Vila Slovinka, 114, Zagreb 1964.
- 23 P. Kolendić: *Slikar Juraž Čulinović u Šibeniku*. Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, god. XLIII, 138, 139, 153, Sarajevo 1920; C. Fisković, (1), 229.
- 24 Umjetnički obrt na otoku Hvaru u XVI i na početku XVII stoljeća. Radovi u povodu 360. godišnjice hvarskog kazališta.
- 25 I. Petricioli, (1), 96.
- 26 C. Fisković: *Zadarski zlatar Mate Dragonjić*. U knjizi: *Kulturna baština samostana sv. Marije u Zadru*, 101—111, Zadar 1968.
- 27 N. Bezić-Božanić: *Renesansni umjetnički obrt u Dalmaciji*. U knjizi *Dani hvarskog kazališta II*, Split 1976.

RIASSUNTO

L'ARTIGIANATO ARTISTICO E L'OPERA DI GIORGIO DALMATA

Nevenka Božanić-Bezić

L'artigianato artistico nelle città dalmate ha raggiunto l'apice di sviluppo nel secolo 15 quando anche dalle carte d'archivio vengono scoperti alcuni nomi di mastri del luogo i quali esercitavano tale attività.

Delle molteplici opere che venivano eseguite nelle botteghe d'artigianato di Pago, Zara, Sebenico, Spalato e Ragusa — città in cui verso la metà del secolo 15 risiedette e lavorò Giorgio da Sebenico — soltanto una piccola parte di tale materiale è stata conservata a causa della fragilità del materiale e della trascuratezza delle generazioni posteriori.

Per tale ragione ci è preziosa ed importante anche la minima traccia o ricordo degli stessi, perché completano e chiariscono meglio l'ambiente in cui venivano creati, come pure ci fanno notare le influenze che hanno subito, e nello stesso tempo ci danno un quadro più completo della vita dell'epoca.

Mentre gli oggetti di chiesa si conservarono, per lo più i lavori di oreficeria, invece gli interni delle case persero la loro mobilia, il vasellame, i tessuti ed altri oggetti che oggi troviamo annotati negli inventari di doti, nei testamenti e negli inventari di singole case oppure li troviamo dipinti e scolpiti nelle opere d'arte di pittori e scultori del luogo.

Analizzando gli inventari di tali oggetti nelle case delle città dalmate del periodo in cui vi soggiornò e lavorò Giorgio Dalmata, si cerca di chiarire almeno in parte l'ambiente in cui egli visse e lavorò, perché proprio la ricchezza di tali elementi rispecchia le condizioni economiche e culturali di tali ambienti i quali cercarono di abbellire le loro città con opere eseguite da un tale artista.

Alcuni oggetti di artigianato artistico furono rappresentati dallo stesso Giorgio nelle sue opere, fra tutti i più preziosi sono i cuscini con ornamenti gotici, i quali furono fra gli oggetti di casa maggiormente annotati negli inventari delle case, nessuno è però stato conservato fino ai nostri giorni.

Confrontando gli ornamenti dalle opere di Giorgio con quelli conservati sulle incisioni fatte su legno e con quelli degli oggetti di oreficeria nonché con quelli dei tessuti ricamati i quali sono ancor oggi conservati, possiamo scorgere la sua presenza i particolar modo nel modellare gli adorni floreali e geometrici di cui sono ornati i singoli oggetti.

Tale influenza durò fino all'inizio del secolo 16, quando singoli maestri modellavano nelle forme tradizionali del gotico fiorito, mentre il rinascimento si faceva sentire solo in pochi dettagli.